

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א

אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לחנוכה¹

איתא בגמ' שבת (כג,א): אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך, ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך, אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך שתיים ומדליק מברך שלש, מכאן ואילך מדליק מברך שתיים ורואה מברך אחת עכ"ל. ויש להתבונן בזה, דהא לא מצינו שהרואה מברך על המצוות, אלא רק העושה את המצוה מברך, וברכות הראיה הן בדרך כלל על תופעות הטבע וכדתנן בברכות בפרק הרואה או על נס שקרה ליחיד או לרבים, אבל אין זה קשור למצוה. ואם תאמר שהוא ג"כ ברכה על הנס א"כ יקשה אמאי לא מצינו בפורים שמי שאינו יכול לשמוע המגילה יברך ברכת שעשה נסים לאבותינו [עיי' ביאור הלכה (ריש סי' תרצב)].

והנה איתא במדרש (בי"ר ב,ד): וחושך זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. ופירש"י: כתבו לכם על קרן השור - לפי שכיון שעשיתם תבנית שור מאותה שעה גליתם בדעתכם שאין לכם חלק בו עכ"ל. וצריכים לדעת איך בעשיית העגל גילו ישראל שאין להם חלק באלקי ישראל, וכן צריכים לדעת איזה ענין היה להם ליוונים להזכיר חטא העגל.

והנראה לומר בזה הוא בהקדם המשנה אבות (פ"ג מ"ז) ר' שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. ולכאורה יש לדקדק מה כל כך גרוע אם אומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, הלוא הוא מפליא בזה מפעלות יוצר בראשית, וכמו שהנביא (ישעיי מ,כו) אומר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, וכן כתיב (תהלים קד,כד) מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך.

אבל באמת משמיענו כאן התנא שיש שני אופני הסתכלות שבהם אדם מסתכל על העולם: (א) הסתכלות טבעית-אסטטית, דהיינו שְׁשָׁם כל עיונו

¹ במסיבת חנוכה בכולל, תשע"א.

בדבר כמו שהוא, הוא רוצה לתאר אותו, ולעמוד על סיבותיו הטבעיות, ולדעת כל אופני תיפקודו, ולעמוד על יופיו, והסתכלות זו היא חיצונית במהותה שרואה בטבע הפיזי חזות הכל; (ב) ההכרה שבנוסף לרובד החיצוני של המציאות יש גם רובד פנימי, והוא הרובד האלקי-הרוחני, דהיינו שהאלקים פועל מאחורי העולם הטבעי והפיזי, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים. הכרה זו גורמת להתמקד בהסתכלות מוסרית, דהיינו שְׁשֶׁם עיקר תשומת לבו לא בדבר כמו שהוא, אלא על הצד המוסרי שבו, שרוצה לדעת מה משמעות דבר זה מבחינת חובת האדם בעולמו, מה מותר לעשות בדבר זה ומה אסור לעשות בו.

בהבדל שבין שתי הסתכלויות האלו תלוי ההבחנה שבין חכמת התורה לגישה היוונית. חכמת יוון מתמקדת בהכרת המציאות הטבעית מבלי לקחת בחשבון הרובד האלקי-הרוחני, הכרת הטבע והשכלתנות הן חזות הכל, ואין מבלעדיהן כלום. וכן כתב הרמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה: כאשר קמו היונים, והם עם חדש שלא נחלו חכמה, כאשר ביאר בעל ס' הכוזרי, קם האיש הידוע ולא האמין רק במורגש וחפש חכמות מורגשות והכחיש הרוחניות עכ"ל. תרבות יוון מעריצה פיתוח הגוף והנאותיו, ולכן היא העצימה הספורט והתיאטרון. מה שאין כן חכמת התורה ותרבותה מתמקדים בהכרה שהכל מאת ה' ושהאדם אחראי מוסרית למעשיו. אכן גם בתורה יש הערכה לטבע ליופי ולגוף, אבל הם מְשֻׁנָּים לאלקי לרוחני ולמוסרי. וזוהי כוונת דרשת חז"ל (מגילה ט,ב) על הפסוק (בראשית ט,כז) יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם - יפיותו של יפת יהא באהלי שם. האסטטיקה של יוון יש לה ערך רק אם נמצאת באהלי שם דהיינו באהלי תורה. אבל ההתייונות היא כאשר האדם מחפש את הטבע ואת היופי ועושה אותם כערך בפני עצמם ומנתק אותם מערכי התורה.

ובכן זהו מה שאמר ר' שמעון במשנה מי שהוא מהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, דהיינו מי שהולך בדרך התורה, ואחר כך מְשֻׁנָּה כיוונו ומפסיק ממשבת התורה ומתחיל להסתכל על יופי הטבע כערך בפני עצמו ואינו תולהו בהקב"ה הריהו מתחייב בנפשו, שהריהו מאבד כל ערכו בחיים ואובד דרכו ואינו יכול למלא חובתו בעולמו. מה שאין כן כאשר אומר מי ברא אלה או מה רבו מעשיך ה' הריהו עיקר ההסתכלות על יופי הטבע אינו אלא להודות להקב"ה שבראו.

ובזה מובן לנו מאי דאמרו חז"ל בגמ' ברכות (נז,ב): שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו הן, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים עכ"ל, ולכאורה זה סותר מאי דכתיב (משלי לא,ל) שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל. אולם לפי מה שנתבאר לא קשה מידי, שהרי הכוונה היא שחן ויופי כערכים בפני עצמם הם שקר והבל, אבל בכל זאת אינם נחשבים אלא כערכים משניים שביכולתם לעזור לאדם לבוא לידי תכליתו, ולזה נתכוונו חז"ל באמרו מרחיבין דעתו של אדם.

וארווח לן בזה לפרש מה שאמרו חז"ל בגמ' סוטה (לו,ב): ותתפשהו בבגדו לאמר וגו', באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות דכתיב ורועה זונות יאבד הון עכ"ל. וצריכים להבין למה דוקא דמות דיוקנו של אביו היא שנראתה לו ומנעתו מחטוא באשת פוטיפר.

אולם לפי מה שנתבאר יש לנו לומר שדמות דיוקנו של אביו היתה התיקון לגורם הנסיון, שהרי גורם הנסיון היה שיוסף היה יפה תואר ויפה מראה (בראשית לט,ו), והרי יופיו של יוסף בא מיופיו של יעקב, דהא אמרו חז"ל במדרש (ב"ר פד,ח) שהיה זיו איקונין של יוסף דומה לזיו איקונין של יעקב, וביעקב נאמר בגמ' ב"מ (פד,א) דשופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון, וא"כ כמו שהיופי של יעקב היה יופי של קדושה כך היה היופי של יוסף, ואיך זה שיופיו של יוסף יביאנו לידי נסיון כל כך קשה.

אולם היא הנותנת, שהיופי מצד עצמו אינו אלא יופי טבעי, ואם קושרים אותו לקדושה הוא קדוש, אבל אם מסתכלים עליו כערך בפני עצמו הרי מנתקים אותו משרשו בקדושה ויכול לשמש לגורם של חטא. ואשת פוטיפר ראתה ביופי של יוסף יופי טבעי בלי שום קשר לקדושה, ולכך הסיתה אותו לעבירה, ונראתה לו דמות דיוקנו של אביו שהיא באמת הבבואה של דמות דיוקנו של יוסף, שהרי זיו איקונין שלו דומה לשל אביו, ועוררה אותו על קשר יופיו לקדושה, וע"י זה היה יכול לעמוד בנסיון.

והנה השור הוא סמל הכח והיופי הפיזי וכדכתיב (דברים לג,יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ [דמאי דקאמר וקרני ראם קרניו קאי גם על השור וכדאיתא בגמ' ר"ה (כו,א) ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן, דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי דכתיב בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו, ופירש"י: וקרני ראם קרניו - של בכור

שורו, קרן אשכתן דאקרי עכ"ל]. וזה היה חטא העגל שהאלילו את השור והעגל, דהיינו שהלכו אחר הכח והיופי הפיזי ושכחו את ה' שבורא ועושה הכל, שהרי הקב"ה אמר להם (שמות כ,ב) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, והם אמרו לפני העגל (שם לב,ד) אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, כלומר שהם תלו יציאתם ממצרים בנסיבות טבעיות. ובזה דגלו היוונים והמתיוונים, שהם הסתכלו רק על רובד החיצוני של העולם, דהיינו הטבע שחקרו אותו והתפעלו מיופיו, אבל בקשו להשכיח הרובד הפנימי האלקי-המוסרי. וזוהי דרכם של עובדי עבודה זרה, שמסתכלים על כל תופעות הטבע והופכים אותן לאלילים וסוגדים להן.

ולפי זה מובן מאמר המדרש: וחושך זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, כי גלות יוון נקראת חשך מפני שהיוונים רצו להשכיח מישראל שיש בורא ומנהיג לכל הברואים וחייבים ללכת אחריו ואחרי תורתו, ועיי' הַשְׁפָּחָה זו הביאו חשך לישראל [שכ"ח הן אותיות חש"ך כדאיתא ספרי], ואמרו לישראל: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, כלומר שרצו להזכירם שכבר דגלו פעם בשיטה זו, דהיינו כאשר עשו את העגל, ולכן יש להם לחזור למה שהאמינו בימי קדם.

והנה יש לתמוה על עצם ברכות הראיה, למה תקנו לברך על ראיית תופעות משונות בטבע, דהתייח ברכות נהנין שמובן למה צריכים לברך אותן וכדאיתא בגמ' ברכות (לה,א) דסברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכמו כן אפשר להבין למה מברכים על המצוות, דהיינו כמו שמצינו דמברכים על התורה, והטעם הוא כדאיתא בגמ' ברכות (מח,ב) דאמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כל שכן, כן תקנו חכמים לברך גם על המצוות, וכן מובן גם מה שמברכים ברכת הודאה דהיינו כמו שכתב הרא"ש (ברכות פ"ט סי' ג) שברכת הודאה היא במקום קרבן תודה, וממילא מובן למה תיקנו כל ברכות הודאה. אבל ברכות ראייה על תופעות הטבע לכאורה אין לו שום מובן, ובפרט על תופעות חריגות בטבע שמברכים עליהן שלכאורה לא היו צריכים עליהן, ובכל זאת תקנו חכמים לברך עליהן, וכמו שתיקנו חכמים לברך על בריות משונות ברוך משנה הבריות (ברכות נח,ב), וטעמא בעי למה צריכים לברך עליהם.

אולם ראיתי מפרשים שטעם ברכות אלו הוא כדי להצביע שהטבע וכל תופעותיו נבראו מאת השי"ת, ואין לראות בשום דבר בעולם כאילו נפרד

מהקב"ה שיש להם אלוה אחר שבראם ומקיימם. והדברים נכונים. והרי זה תריס בפני עובדי עבודה זרה שעשו אלילים מכל תופעות הטבע.

ומעתה שפיר מובן למה תיקנו לברך ברכת הראיה על נר חנוכה מה שלא מצינו כן במצוות אחרות, שהרי לפי מה שנתבאר נר חנוכה בא על נצחון החשמונאים על חכמת יוון ותרבותו, שהם האלילו את הטבע וכל תופעותיו, והכחישו ברובד האלקי-הרוחני של המציאות, שנגד אמונה כוזבת זו תקנו כל ברכות הראיה. ולפיכך תקנו גם בחנוכה ברכת הראיה שממנו אנו למדים על כל ברכות הראיה שבאו להזכירנו שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הברואים.